

KONCEPT POSTAVLJANJA JAVNE SKULPTURE / JAVNE PLASTIKE U OPĆINI SUTIVAN

Ovim dokumentom daju se smjernice za pristup planiranju i realizaciji postavljanja javnih skulptura na javnim površinama u Općini Sutivan. Predstavljen je teorijski okvir i uloga javne skulpture kao jednog od čimbenika komuniciranja identiteta mjesta te pristup realizaciji postava javne skulpture. Dane su preporuke za promišljanje tematskih skupina i njihove povezanosti sa okruženjem, međupovezanosti te simboličkog okvira. Sistematisirani su postojeći i planirani javni prostori na području Općine Sutivan prikladni za prihvat javne plastike.

U propitivanju relacije između identiteta (osobnog stvaralačkoga, identiteta mjesta i skulpture kao identitetne oznake) u ovom tekstu nastoji se prikazati i objasniti povijesnu zadaću skulpture i to kao: umjetničkog djela, točke označitelja grada i objekta antropološkog razmatranja, vezano uz promjene koje donosi suvremenost jer razmišljanje o skulpturi u javnom prostoru znači razmišljanje o mijenjanju komuniciranog identiteta mjesta. Posebnost skulpture u javnom prostoru propituje se kroz njene vizualne, taktilne i druge odlike, odnosno kroz njezinu percepciju. Stav je da je javni prostor u kojem je postavljena skulptura ujedno i njen medij ali i da je ona medij tog mjesta, odnosno da joj prostorni kontekst oblikuje sadržaj. Također, materijal od kojeg je načinjena skulptura složeno je pitanje koje zahtijeva slojevito iščitavanje materije kao metafore i simbola, a to je i tehnološko pitanje koje dovodi skulpturu u odnos spram ekonomskih čimbenika.

Za razliku od ostalih umjetničkih formi, koje u većoj ili manjoj mjeri dozvoljavaju subjektivne interpretacije, dekontekstualizaciju ili isključivo formalnu analizu, javna skulptura, a posebno spomenička plastika, nedjeljiva je od svog povijesnog i društvenog konteksta te njena umjetnička kvaliteta najviše ovisi o razini uspješnosti pomirenja društvenih očekivanja i potreba kao i formalnih likovnih elemenata.

Najveća prednost, ali istovremeno i ograničenje spomeničke plastike je potpuna nemogućnost izoliranja privatnog od javnog, umjetničkog od primjenjivog, elitističkog od svjetovnog.

Važnost spomeničke plastike leži u činjenici da je ona već stoljećima javna potreba za obilježavanjem i definiranjem prostora ali i formiranjem kolektivnog identiteta. Do kraja 19., odnosno početka 20. stoljeća, javna skulptura historicističkih stilova uspješno je obavljala tu funkciju. Prije početka 20. stoljeća javna i spomenička produkcija skulpture temeljila se na pretpostavci da javnost koja obavlja funkciju naručitelja dijeli povijesni kontinuitet i vrijednosti koje naručeni spomenik zastupa. Takav pristup kao preduvjet ima ideološki homogeno društvo koje iz vlastitih redova odabire umjetnike koji su u stanju interpretirati vrijednosti koje se s tim istim društvom povezuju. Modernistička skulptura 20. stoljeća ne oslanja se isključivo na historicističke postulate već propituje svoju ulogu u prostoru i vremenu i odmiče se od ideoloških oslonaca te ponekad i provocira odstupanjem od "užanci" te koketira sa slobodama demokratskog uređenja društva.

Teorijski okvir

Javne skulpture definiraju se kao jedna od markacija kojima se grad/mjesto odmjerava. Njihova važnost proizlazi ne samo iz vizualnog već iz činjenice da su one svjedoci vremena a obzirom na namjeru da se postavljaju trajno, na neki način definiraju i budućnost.

Komunikacija je temelj svake umjetnosti tako da je nepotrebno isticati da je odabir lokacije kao i način uklapanja u prostor, gotovo podjednako važan kao izbor samoga djela.

Definicija javnog prostora

Riječ 'javno', izvedena iz latinske riječi *populus* – 'ljudi', ima brojna značenja a u ovom kontekstu zasnovana je na gledištu da su javni prostori grada/mjesta skoro uvijek bili mjesta izvan granica kontrole pojedinaca ili manjih grupa, posrednici između privatnih prostora koji su korišteni za razne i često preklapajuće funkcionalne i simbolične svrhe. Urbani, otvoreni javni prostori su uglavnom višenamjenski prostori, koji se razlikuju i posreduju između razgraničenih teritorija domaćinstava i pojedinaca (*Madanipour – Public and Private Spaces of the City*).

Skulptura, kao zajednički simbol, posljedica je postojećeg identiteta i njegov uzročnik. Njena je povijesna uloga oblikovati sliku prostora kao znak mesta. Kao identitetna oznaka, odnosno teritorijalna markacija, ima drukčiji zadatak nego umjetničko djelo u galeriji ili muzeju. Zadatak je predstaviti (prezentirati) prostor koji joj je zadan kao jedinstvenu sliku po kojoj bi svi znali o kojem je prostoru riječ. Prostor reprezentira prezentirajući samu sebe. Javna

skulptura znači ima zadatak vizualnog isticanja naspram konkurentnih stvari oko sebe u hijerarhijski organiziranom prostoru.

Kroz pitanje identiteta mjesta prilazimo temi prostora različito od tradicije likovnih umjetnosti. U drugoj polovici 20. st. umjetnost se vraća temi prostora, ali je više ne zanimaju toliko prostorni rasporedi elemenata u skulpturi i estetski rasporedi skulpture u širem prostoru koliko prostor kao egzistencijalna cjelina, kao medij koji bilježi sve što se u njemu događa.

Trodimenzionalnost je osnovna karakteristika medija skulpture. Trodimenzionalni prostor nikada nije prazan. On je kontekstualno polje koje zatvara krug značenja zajedno sa skulpturom u njemu. Ideja o autonomiji skulpture postaje nestabilna u javnom prostoru grada te je otvorena procesu resemantizacije.

Vremenski kontekst nas dovodi do pitanja materijala skulpture. Ta vremenska dimenzija ostvaruje se u sadašnjosti u kojoj skulptura postoji, prošlosti na koju se referira (spomenik), a koja se projicira u budućnost preko trajnosti vlastite materije. Percepcija skulpture traje onoliko koliko sami želimo, ali činjenica je da se gledatelj giba kroz vrijeme dok je skulptura načinjena od trajnog materijala te ostaje.

Nije svaka skulptura napravljena od trajnog materijala, ali se svaka skulptura može iščitavati kao metafora prolaznosti ili vječnosti.

Skulptura i skulpturalno oblikovanje u javnom prostoru

Skulpturi u prostorima modernog grada/mjesta pripada veći značaj nego što ga je do sada imala, egzistira uglavnom kao spomenik, te prepričava i stvara priče o prostoru. Umjetnička djela u javni prostor unose emociju kao protutežu tipiziranim, repetitivnim elementima koji ostavljaju javne prostore bez karaktera "mjesta". Slobodna skulptura obogaćuje sadržaj i raspored gradskih prostora te im daje individualnost, dolazi u blizak dodir sa čovjekom i društvenim životom te postaje dio tog života.

Javna skulptura ima veliki značaj u razvijanju likovno-umjetničke kulture, te utječe na stvaranje umjetnički educirane sredine, zbog čega je suvremenim urbanizam pozvan da skulpturu izvede iz zatvorenih galerija na slobodne prostore grada/mjesta. Kod postavljanja skulpture, posebno spomenika u gradskom prostoru, potrebno je riješiti više prostorno-umjetničkih zahtjeva od kojih je najvažnije razmotriti tematiku i kompoziciju same skulpture a zatim razmišljati o prikladnosti konteksta u kojem je planirana.

Za estetski dojam u sklopu arhitektonskih elemenata od presudnog značaja su proporcije skulpture i okolnih objekata, njen položaj u slobodnom prostoru te način na koji je vezana za tlo ili objekt/zgradu (ukoliko je vezana za objekt), te njen položaj u odnosu na prometne i pješačke komunikacije. Smještaj skulpture od presudnog je značaja za sagledavanje skulpture i "doziranje" utiska promatraču. Nakon njenog pozicioniranja u prostor, potrebno je osigurati da kontekst u kojem je prvobitno planirana ne bude degradiran kasnijim prostornim intervencijama.

Razine javnog prostora

Javni prostor postoji u različitim mjerilima, te se na taj način i njegova "pripadnost" očitava na različite načine. Kada sagledavamo trg ili park, bez obzira na njihovo oblikovanje, doživljavamo ih kao "pozornicu" uokvirenu elementima koji ih okružuju a kretanje i ponašanje ljudi uvjetovano je sadržajima koji se nalaze u njima.

Ulica je estetska, društvena i povjesna specifična situacija s mnoštvom publike. Ulična publika čini niz percepcija koje se slijevaju u skulpturu. Učinci su različiti i nepredvidivi: od pobuđivanja dječje mašte do ozbiljne semiotičke analize. Sigurno je da to nije samo jedan aspekt. Aspekti konteksta daju se protezati u beskraj a skulptura se može dovoditi u dodir s bilo kojim društvenim interesom. Nalazi se na raskrižju fizičkih puteva (trgova) i onih figurativnih, umjetničko-društvenih i ekonomsko-povijesnih, puteva. Ti kompleksni odnosi koji je određuju ovisno o perspektivi interpretacije prelaze iz drugog plana u prvi i obrnuto.

Koncept "mjesta"

Mjesto je većim dijelom statičan koncept čije su odrednice: osjećaj mjesta, karakter i identitet relativno stabilne te su doživljena primarno u okviru utemeljenog konteksta svakodnevnog života i primarna su sredstva pomoću kojih utemeljujemo svoj identitet u svijetu (*K.Dovey, Becoming Places*).

Osjećaj ili duh mjesta (*Genius loci*) osobina je koju neka mjesta imaju i može se smatrati osjećajem ili percepcijom koju imaju ljudi kada se nalaze u određenom prostoru. Identitet mjesta odnosi se na skupinu ideja o mestu u područjima geografije, urbanizma, pejzažne arhitekture, ekološke psihologije i urbane sociologije. Razumijevanje kako se osjećaj mjesta razvija i mijenja ključno je za razumijevanje interakcije ljudi s okolinom. Na doživljaj

osjećaja mjesta kao i na formiranje kulturnog identiteta utječu uloge obitelji, kulture i lokalne zajednice.

VIOLICH - pet pzornica!!

Mjesto kao individualno i skupno iskustvo

Na javni prostor možemo gledati kao na medij u kojem je pisano, brisano, prepisivano u slojevima, fizičko i emotivno djelovanje društva koje ga koristi. Možemo ga gledati i kao na svjedoka transformiranja ljudskih međuodnosa, odnosa čovjeka prema sredini, prema autoritetu, javnom mijenju, događanjima, povijesti i općoj atmosferi mesta iz čega proizlazi da je javni prostor prožet vidljivom i skrivenom simbolikom, a skulptura najčešće teži poštivanju istog principa, te postaje dijelom te "priče".

Simbolika je važan čimbenik formiranja osobnog identiteta i stvaranju osjećaja društvenog identiteta jer utjelovljuje povijest te osobne i kulturološke pretpostavke prostora i osobe. Simbolički okvir nadogradnja je društvenog okvira pa u tom smislu skulptura može postati simbolički okvir pojedinog grada/mjesta.

Proizvodnja skulpture

Proizvodnja skulpture složen je proces koji uključuje postupak odabira i stvaranja koncepta koji prethodi izradi skulpture. U tu vrstu procedure uključeni su predstavnici naručitelja, čija stručnost legitimira i legalizira njihove odluke. Sam kipar rijetko je uključen u izradu koncepta mjesta za koje je skulptura naručena.

Postavljanje skulpture u javnom prostoru aktivnost je koja spaja individualnu kreativnost i kolektivno djelovanje, prisiljavajući ih da rade zajednički. To se može reći općenito za cijeli grad/mjesto koje je rezultat stvaralačkih sinergija.

Javna umjetnička djela utjelovljuju tu sinergiju. Javni je prostor polje susreta koje teži uspostavljanju ravnoteže među uključenim osobnostima. Skulptura kao objekt u javnom prostoru preuzima obvezu prezentacije mesta kao zajedničkog simbola. Od objekta skulpture očekuje se da prevlada pojedinačnost te da se transformira u zajedničko.

Umjetnička instalacija

Kao poseban pristup oplemenjivanju javnih prostora umjetnička instalacija je prostorno ovisan raspored različitih objekata ili konstrukcija. Unatoč tome što je specifičnom formom umjetničke produkcije postala tek krajem šezdesetih godina dvadesetog stoljeća, svoja kulturno-istička ishodišta pronalazila je još u samim počecima prošloga stoljeća u kontekstu pojave makrokulturološke formacije modernizma i umjetničke produkcije avangardi. Prekretnicu je označila pojava minimalne te nadalje postminimalne umjetnosti, u kontekstu kojih umjetnička instalacija postaje dominantnom formom postmoderne umjetničke produkcije. Kao specifična forma umjetničke komunikacije, instalacija podrazumijeva participaciju umjetničke publike, a u smislu u kojemu se gledatelj sa namjerom uključuje u umjetnički dijalog a konačno se ostvarenje umjetničke instalacije ostvaruje tek gledateljevom aktivacijom, neposrednom interakcijom s djelom kojemu pristupa.

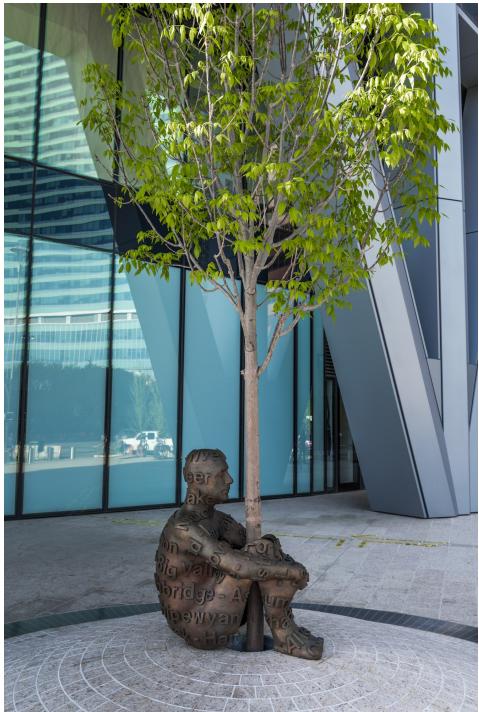
PRIMJERI ATRAKTIVNE JAVNE PLASTIKE

Les Voyageurs, by French artist Bruno Catalano, in Marseilles, France is a sculpture meant to evoke memories and parts of themselves that every traveler inevitably leaves behind when they leave home for a new shore.

First Generation by Chong Fah Cheong. The spirited sculpture, which was commissioned by the Singapore Tourism Board, depicts a group of boys jumping into the Singapore River, not far from the Fullerton Hotel.

Alberta's Dream, a statue by the Spanish-born artist Jaume Plensa is located in Alberta, Canada. The work of art is highly political, and many seem to have differing views on its true meaning. Yet, that's what makes Plensa's work that special, as it starts a conversation that would otherwise have not existed. If this isn't one of the goals of art, then what really is?

Designed by the Swedish-born sculptor Claes Oldenburg, the Clothespin sculpture sits near Philadelphia's City Hall. The work of art was completed in 1976, two-hundred years after the U.S. was founded.

Hamburg, Germany just welcomed “Die Badende” (“The Bather”), a giant sculpture by artist Oliver Voss resting in Binnenalster Lake, seen here on August 3, 2011. The foam-and-steel-sculpture is about 13 feet high and 99 feet long and is scheduled to be on display for ten days.

James Joyce, Pula

Mustangs by Robert Glen. This impressive bronze sculpture, which was commissioned by the city of Las Colinas, Texas, depicts nine wild mustangs galloping through a fountain.

This 46-feet long and 10-feet high sculptures of a life-like swimmer swimming through the grass, south bank of the Thames between Tower Bridge and City Hall, was commissioned by London Ink reality TV show.

Louise Bourgeois's 30ft spider, made of bronze, stainless steel and marble, stands outside the Tate Modern, London. It is one of six built by the 95-year-old acclaimed artist.

One of the eye catching sculptures around the world is Monster saw, the massive 15.4 metre high, red-handled handsaw sticking out of the ground in front of the main entrance hall — Tokyo International Exhibition Centre — or Tokyo Big Sight. Created by Claes Oldenburg and Coosje Van Bruggen, the saw attracts art lovers, curious onlookers and tourists with a sense of humour.

The Architectural Fragment by Petrus Spronk. Located in Melbourne, Australia, this sculpture that's seemingly buried underground, stands before the state library of Victoria. It's meant to symbolize the downfall of civilization, while alluding to the transience of the present. The city commissioned the work as part of a larger public art project in 1992.

Tin Ujević, Makarska

Designed by Zenos Frudakis, Freedom Sculpture is a twenty foot-long sculpture located in Philadelphia. Completed in 2001, the bronze piece (which weights some 7,000 pounds) is about the struggle involved in breaking free from all that holds us back.

www.onestiul.ro

Crno duh, Litva / Black Ghost, Klaipeda, Lithuania

A.G.Matoš, Zagreb

SADRŽAJNE CJELINE POSTAVA JAVNIH SKULPTURA U OPĆINI SUTIVAN

Na prvoj razini predviđene su dvije cjeline:

Prvu cjelinu predstavljaju spomenički prikazi važnijih povijesnih osoba vezanih za Sutivan od kojih bi u početku trebalo obuhvatiti:

Jerolima Kavanjina, plemića i književnika

Antonia Rendić Ivanovića, liječnika, pjesnika i humanista

Prikaz povijesnih osoba treba oslikavati njihove specifičnosti, na simboličan ili izravan način, asocirati na polje djelovanja, u ovom slučaju obje osobe su literati iako je u Antofagasti postavljen spomenik Antoniju Rendiću Ivanoviću koji naglašava njegovu liječničku struku i humanost ("*Medico de los pobres*").

Drugu cjelinu javne plastike predstavljaju skulpture koje oslikavaju stivansku povijest kroz običaje i zanimanja anonymnih ljudi, kako bi odali počast i komunicirali društveni identitet mjesta koje su podjednako stvarali poljoprivrednici, ribari, pomorci, zanatlije, trgovci i plemići kako svojim profesionalnim djelatnostima tako i svojim društvenim potrebama i sklonostima koje su upražnjavali održavanjem tradicija i običaja, svetkovina i blagdana, sportskim i kulturnim aktivnostima, brigom o razvoju i uređenju mjesta i dr.

Neke od ideja u ovoj skupini su:

- ribari koji istežu mrižu na kraj (tramata)
- težak i magarac sa "brimenom" (ili mazga/mulo) i koza
- dvoje ljudi koji nose teret na "cmire"
- ribar sa ostima na obali
- čovjek koji hvata cimu na mostu
- limena glazba i sl.

Na drugoj razini razmišljamo o interakciji skulptura iz prve razine sa okolinom i međusobno, kako bi predstavili širi okvir i ispričali zanimljiviju "priču". Ova razina je podijeljena u četiri cjeline:

Skulpture u interakciji s morem

Ova grupa skulptura koju čine neke od skulptura sa prve razine na razne načine komunicira s morem što im daje još jednu dimenziju, jer more je ono što određuje otok pa tako i mjesta na njemu, naročito na obali. Najčešća i vrlo atraktivna rješenja su skulpture djelomično ili čak potpuno potopljene u more, tako da je njihova pojavnost osim osnovne simbolike same skulpture u stalnoj mijeni ovisno o razini mora, uzburkanosti, boji mora, dobu dana i sl. Umjetnici sigurno mogu osmisliti i druge originalne načine interakcije.

Skulpture u interakciji s ljudima

Ova grupa skulptura koju čine neke od skulptura sa prve razine na razne načine komunicira sa prolaznicima i promatračima dajući im mogućnost da sjede kod njih na klupi (poput Kožarićevog Matoša) rukuju se ili zagrle sa njima, pridrže im užicu psa dok idu u trgovinu, štite ih od kiše ili sunca svojim kišobranom i sl. Mogućnosti su razne i treba ih prepustiti umjetnicima.

Skulpture uklopljene u objekte (zgrade/zidove i sl.)

Ova grupa skulptura koju čine neke od skulptura sa prve razine na razne načine komuniciraju sa objektom na koji su vezane, neke od mogućnosti su da: vire kroz prozor, stoje na zidu, izlaze iz zemlje, vise sa zgrade i sl. Naravno da kod ovih rješenja svrha ne smije biti smisao već mora postojati povezanost skulpture i objekta na simboličkoj razini!

Skulpture u međusobnoj interakciji

Ovo je zahtjevnija razina komunikacije i povezivosti ali daje mnogo širu dimenziju budućem postavu skulptura ako je izvediva. Ne moraju sve skulpture biti u interakciji ali to mogu biti pojedine skupine, npr. njihova razmještaj u prostoru može biti poveziv sa F.Violich-evoj urbanističkoj studiji Sutivana kao mjesta sa "pet pozornica" i onda je svaka skulptura u ovoj grupi smještena na jednu od "pozornica" što im osim osobne prezentacije daje i širi kontekst i onda je njihovo iščitavanje utoliko zanimljivije. Drugi primjer je povezanost neke od skulptura sa postojećem kamenom plastikom "Mačke u kampanelu" koja je postala neslužbeni i jedinstveni simbol Stivana. Povezivost se može ostvariti na način da neka od skulptura ima uz sebe uklopljenu mačku kojoj pokazuje maketu mačku u kampanelo upirući prstom u njenom smjeru ili možda gledajući dalekozorom prema njoj. Na taj način usmjerava se dodatna pozornost na slabo vidljivu mačku u zvoniku i povezuje te skulpture u širu priču koja može biti vrlo zanimljiva promatračima.

Treću razinu čine skulpture koje na različite načine pričaju priču o stivanskim povijesnim i prirodnim atrakcijama a mogu biti izvedene kao javna plastika ili kao umjetničke instalacije:

Primjeri iz ove razine su:

Geološki stup kao polazna točka i informacija o poučnoj geološkoj stazi Likva - Gomilica koja je u realizaciji.

Info točka antičkog brodoloma na Likvi kao polazna točka za upoznavanje sa projektom društvene valorizacije tog vrijednog nalaza u stivanskom podmorju.

Na lokacijama stivanskih lokvi/gustridi: u Likvi, Vele lokve i Lokvice na PLitvinama mogu biti postavljene *skulpture žena sa maštilima na glavi* kao spomen na dane kada Brač nije imao tekuće vode sa kopna i ovisio je upravo o tim lokvama kao sakupljalištima pitke vode.

Umjetničke instalacije

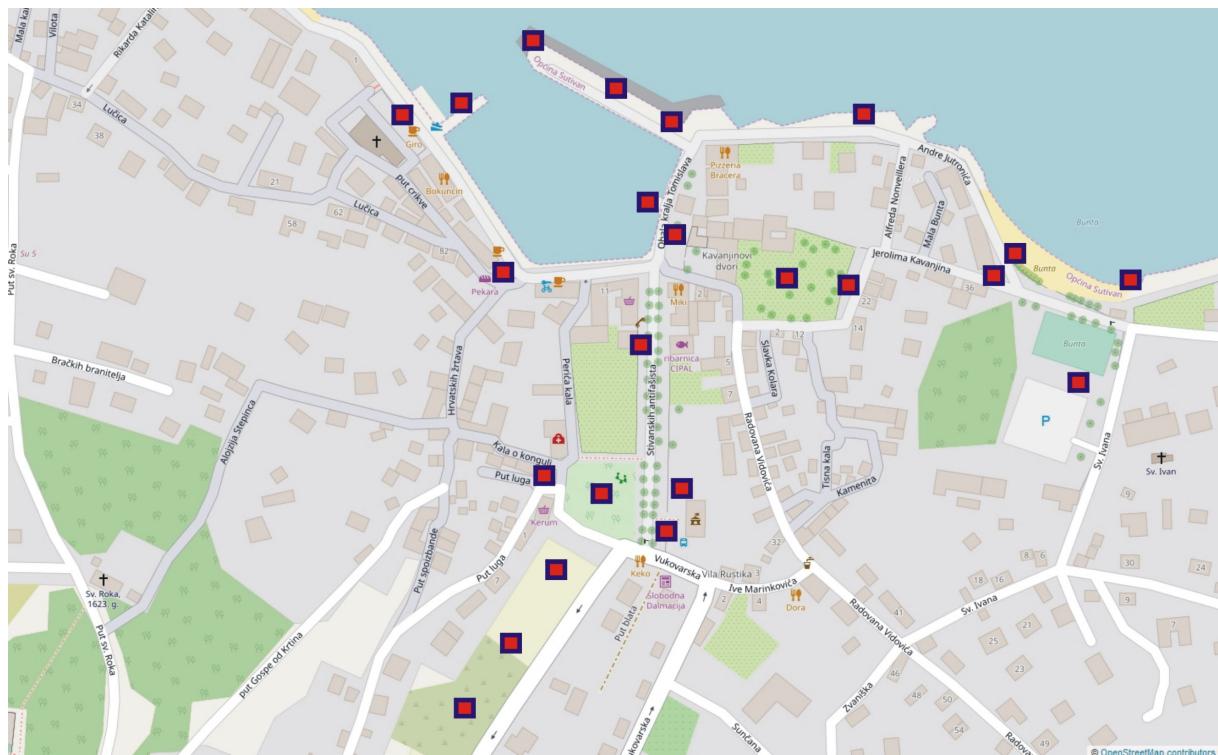
Kao posebna grupa javne skulpture predviđene su i umjetničke instalacije koje na nekonvencionalan i originalan način mogu obogatiti javne prostore i ostvariti interakciju sa publikom te naglasiti neke od stivanskih posebitosti. Kako ne spadaju u grupu spomeničke plastike navodimo ih izdvojeno od prijašnjih skupina. Neke od ideja su:

- instalacija koja je rađena od starih bicikla i njihovih dijelova kako bi naglasila stivansku "bike friendly" opredjeljenost

- instalacija koja bi iskoristila kamene kolone skinute sa Velog mosta i stavila ih u novi kontekst
 - instalacija koja bi se bazirala na "ruži vjetrova" kao stivanskog vizualnom identitetu
 - instalacija velikog kišobrana u parku kao bračkog simbola (ideja B. Mikolašeka)
 - instalacija na temu "maške u kampanelu"

Opći pristup izlaganju javne plastike predviđa ostvarivanje osobnog iskustva kod posjetitelja bez prethodnog informiranja o simbolici javne plastike, ali ako se radi o skulpturi koja evocira neki događaj ili običaj iz prošlosti onda u blizini diskretno treba biti uklopljena priča o tom događaju/običaju ili tiskana na brošuri / vodiču kroz stivanske skulpture.

LOKACIJE

- riva
 - obala istočno i zapadno
 - plaže
 - parkovi
 - parkići
 - šetnice
 - veli most
 - mali most
 - mostić ispred kule
 - javne zgrade
 - priroda
 - novi park - šrtnica prema vrtiću
 - kompleks Kavanjin, projekt "Prijateljima vrata otvorena"

Sutivan, 29. ožujka 2019.

Franjo Mlinac, mag.turism.cult.